

HÜLYA TOKER-MUSTAFA TOKER

ÇANAKKALE MUHAREBELERİ KRONOLOJİSİ

ÇANAKKALE ZAFERİNİN 1915-2015 100. YIL ANISINA

ALFA®

ÇANAKKALE MUHAREBELERİ KRONOLOJİSİ

DR. HÜLYA TOKER

1965 yılında Yozgat Yerköy'de doğdu. İlk, orta ve lise tahsilimi Yerköy'de yaptım. Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümünden 1986 yılında mezun oldu. 1989 yılında Genelkurmay ATASE Başkanlığında tarih uzmanı olarak göreve başladı. Halen aynı kurumda Baş Tarih Uzmanı olarak görev yapmakta.

1993 yılında Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nde yüksek lisansını (İstanbul Hükümeti'nin Milli Mücadele Karşıtı Faaliyetleri, Ankara, 1994); 2004 yılında Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâpTarihi Enstitüsü'nde doktorasını (*Mütareke Dönemi İstanbul Rumları*, Ankara, 2006) tamamladı. Pek çok yazı, kitap, senaryo yazdı, seminer verdi. İlk akla gelenler şunlardır:

Balkan Savaşına Katılan Komutanların Yaşam Öyküleri (Nurcan Fiden'la, Ankara, 2004); Mustafa Kemal, *Arıburnu Muharebeleri Raporu* (yay. haz. Hülya Toker, Sema Demirtaş, Ankara 2012); Mustafa Kemal, *Anafartalar Muharebelerine Ait Tarihçe* (yay. haz. Hülya Toker, Sema Demirtaş, Ankara 2012); Naci; *Balkan Savaşı'nda Edirne Kuşatması'na Ait Harp Ceridesi* (yay. haz. Hülya Toker, Alfa Yayınları, İstanbul, 2012); *Balkan Savaşı'nda Neden Bozguna Uğradık?* (yay. haz. Hülya Toker, Alfa Yayınları, İstanbul, 2012); *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı ve Mahmut Muhtar Paşa'nın Cevabı* (yay. haz. Hülya Toker, Alfa Yayınları, İstanbul, 2012); Çanakkale Muharebeleri'ne Katılan Komutanların Biyografileri, Ankara 2014.

UZ. MUSTAFA TOKER

Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden mezun oldu. 1991-1995 arasında Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığında çalıştı. Halen Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsünde çalışmaktadır.

Uzun yıllar boyunca TİTE Kataloğunu hazırlayan ekipte yer aldı. Diğer çalışmaları arasında şunlar bulunmakta: *Gâye-i Milliyye Gazetesinin Tıpkı Basımı* (Ankara Üniversitesi TİTE Yayınları, Ankara 2009, hazırlayanlar: Çiğdem Aslan, Mustafa Toker); *Anadolu'da Ortodoksluk Sadâsı Gazetesinin Tıpkı Basımı*, (Ankara Üniversitesi TİTE Yayınları, Ankara 2010, hazırlayanlar: Çiğdem Aslan, Mustafa Toker); *Balkan Savaşı'nda Sırp Ordusu ve Garp Ordusu, Yüzbaşı Selanikli Bahri,* (Alfa Yayınları, İstanbul 2012, çeviri: Mustafa Toker); *XX. Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa'nın Haberleşme Kayıt Defteri* (Eylül 1919-Kasım 1920), cilt I, II, III, IV (hazırlayanlar: Çiğdem Aslan, Mustafa Toker); *Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacîm Muhittin Çarıklı'nın Kuva-yı Milliye Hatıraları (1919-1920)* Şerafettin Turan, Ankara Üniversitesi TİTE Yayınları, Ankara 2014, editör: Mustafa TOKER; *Ali Fuat Paşa'nın Moskova Büyükelçiliği Dönemi Yazışmaları,* Cilt I (16 Ocak 1921-14 Ekim 1921), Cilt II (17 Ekim 1921-19 Temmuz 1922), Ankara Üniversitesi TİTE Yayınları, Ankara 2015, hazırlayanlar: Çiğdem Aslan, Mustafa Toker.

Çanakkale Muharabeleri Kronolojisi
© 2015, ALFA Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Kitabın Türkçe yayın hakları Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.'ne aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak
Genel Müdür Vedat Bayrak
Yayın Yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu
Kapak Tasarımı Elif Çepikkurt
Sayfa Tasarımı Zuhal Turan

ISBN 978-605-171-054-9
1. Basım: Mart 2015

Baskı ve Cilt
Melisa Matbaacılık
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa-İstanbul
Tel: 0(212) 674 97 23 Faks: 0(212) 674 97 29
Sertifika no: 12088

Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Alemdar Mahallesi Ticarethane Sokak No: 15 34410 Fatih-İstanbul
Tel: 0(212) 511 53 03 (pbx) Faks: 0(212) 519 33 00
www.alfakitap.com - info@alfakitap.com
Sertifika no: 10905

ÇANAKKALE MUHAREBELERİ KRONOLOJİSİ

Dr. Hülya TOKER - Mustafa TOKER

İÇİNDEKİLER

Sunuş 7
Önsöz 9
Kılavuz 13

ÇANAKKALE MUHAREBELERİ KRONOLOJİSİ 25

Resimler 311
Kaynakça 348
Dizin 354

SUNUŞ

"Hasta adam" olarak nitelendirilmesine rağmen I. Dünya Savaşının sonuna kadar müttefiklerinin yanında yer alan Osmanlı Devleti, farklı coğrafyalarda, farklı cephelerde muharebeler yapmış ve direncini dört yıl boyunca sürdürmeyi başarmıştır. Osmanlı Devletinin savaştığı bu cephelerden Çanakkale cephesi, devletin kalbi niteliğinde olan İstanbul'a giden yolun korunması açısından ayrı bir öneme sahiptir. Çanakkale cephesinin bir diğer özelliği ise teknik açıdan yarış edilemeyecek durumda olan Birleşik Filonun Boğaz'dan girişinin, son derece kısıtlı cephane ve toprak tabyalardan doğru hesaplanarak yapılan atışlar sonucu kazanılmış olmasıdır.

İstanbul Darülfünun müderrislerinden İsmail Hakkı (Baltacıoğlu)'nın şu sözleri, adeta Çanakkale muharebeleri ve devamının özeti niteliğindedir. *"Çanakkale savunması bir hayat savunmasıdır… Çanakkale savunması bir gençlik savunmasıdır. Subay, astsubay, nefer sıfatıyla orduya katılan binlerce mektepliler fikir ile ahlakın birleştiği her noktada güçlerinin bü-*

yüklüğünü ispat etmişlerdir… Çanakkale savunması yapılmış, kazanılmıştır. Lakin vazife yalnız askerler ve kumandanlar için bitmiştir. Bizim için bitmemiştir, başlamamıştır bile. Herkes bilsin ki Bahr-i Sefid (*Çanakkale*) *mezarına kanlarını akıtanlar ölmek için ölmediler. Hep bu tarih, bu namus ve fazilet tarihi için öldüler. Onların kan borcunu ödemek lazım... Şairler destanlarını yapsınlar, ressamlar levhalarını çizsinler, heykeltıraşlar timsallerini yaratsınlar, muharrirler hikâyelerini yazsınlar, sağ kalanları rahmet okusunlar..."*

İsmail Hakkı, bu sözleri yazdığında tarih 1918'dir. Asker ve kumandanlar I. Dünya Savaşı için görevlerini tamamlamıştır. Ancak asıl mücadele daha sonra başlamış, Çanakkale muharebelerini kazanan o asker ve kumandanlar Türk İstiklâl Harbinde yine aynı ruhla vatan savunmasında bulunmuş, bağımsız Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasında ön saflarda yer almışlardır.

İstiklâl Harbinin *"Önsözü"* olarak nitelendirilen Çanakkale muharebelerinin tüm seyrini ayrıntılı olarak ele alan *"Çanakkale Muharebeleri Kronolojisi"* adlı eserin, bu konuda çalışma yapan bilim insanlarına kılavuz olacağı düşüncesindeyim.

Melisa BAYRAK

ÖNSÖZ

Çanakkale cephesinin açılış nedeni kısaca, *"Boğazlar'dan geçiş sağlanarak İstanbul'un ele geçirilmesi"* olarak özetlenebilir. Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı Kurmay Başkanı Yarbay Selahattin Adil'in *"Boğazlar; başkentin, hilafet makamının kapısı olmakla önemini uzun süreden beri tasdik ettirmiş ve tarihte bu önemini defalarca fiilen göstermiştir."*[1] sözleri, Boğazlar'ın Osmanlı Devleti için ne anlama geldiğinin altını çizmektedir. Boğazlar, Osmanlı Devletinin kalbine giden yol olarak görülmekle birlikte stratejik konumu nedeniyle diğer devletler açısından da tarihin her döneminde ele geçirilmesi gereken önemli bir güç sembolü olarak görülmüş ve bu uğurda bölge, büyük mücadelelere sahne olmuştur. Derin izler bırakan bu mücadelelerden biri de I. Dünya Savaşında Çanakkale Boğazı'na yönelik bombardımanlar vesilesiyle gerçekleşmişti. Bu dönemde Boğazlar, İtilaf Devletleri açısından ihtirasların kar-

[1] Selahattin Adil, Çanakkale cephesinden Mektuplar-Hatıralar, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 21.

şılanacağı bir yol özelliği taşırken, Osmanlı Devleti için hayati öneme sahip bir anlam taşımakta idi.

Bu nedenle bu çalışmada, I. Dünya Savaşı öncesi Boğazlar'a yönelik Yunan tehdidine karşı kısmi seferberlik ilan tarihi olan 15 Haziran 1914, başlangıç noktası olarak alınmıştır. Çalışmanın bitiş tarihi olarak son İtilaf birliğinin bölgeyi terk ediş tarihi olan 9 Ocak 1916 düşünülmüştür. Ancak Çanakkale muharebelerinin yankılarına ait birkaç konu göz ardı edilemediğinden bu tarihler de esere dâhil edilmiştir.

Eserin konusunun *"Çanakkale Muharebeleri"* olması nedeniyle, harekâtla ilgili bilgilere ağırlık verilmiş, bu çerçevede diğer gelişmelere de (devletlerarası siyasi ilişkiler, cephe arkasındaki gelişmeler, sağlık, teçhizat, terfi, taltif, ceza vs) zaman zaman yer verilmiştir.

Çalışmanın temelini, konuyla ilgili arşiv belgelerinin yer aldığı kaynaklar oluşturmuştur. Bu nedenle öncelikle *Osmanlı Belgelerinde Çanakkale muharebeleri I-II*, *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*'nin konuyla ilgili sayıların faydalanılmıştır. Mustafa Kemal'in belgelerle desteklenen, döneme ait önemli bilgiler içeren *Arıburnu muharebeleri Raporu*, *Anafartalar muharebelerine Ait Tarihçe* adlı eserleri ile yine Mustafa Kemal imzası taşıyan belgelerin yer aldığı *Atatürk'ün Bütün Eserleri* adlı kitapların birinci cildi de çalışmamıza önemli bir kılavuz olmuştur.

Çalışmada yararlanılan temel kaynaklardan biri de, ana kaynaklara dayalı olarak yazılmış eserlerdir. Bunların başında Gnkur. ATASE Daire Başkanlığı tarafından hazırlanan *Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale cephesi, V. Cilt, I, II, III, Kitap*lardır. Bu eserler, arşiv belgelerine dayalı olarak gün gün, saat saat olayları içermesi açısından çalışmamıza önemli katkı sağlamıştır.

Gerek İtilaf Devletleri, gerekse İttifak devletlerinin Çanakkale muharebelerinin gelişimine ait önemli bilgiler veren, Sir Julian Corbett'in *Naval Operations* adlı eseri, yine Aspinal - Oglan-

der'in *Büyük Harbin Tarihi Çanakkale Gelibolu Askeri Harekatı*; Des Mayes'in *Çanakkale Seferi* ve Charles Roux'un *Çanakkale Seferi*; Alman Generali Liman von Sanders'in *Türkiye'de Beş Sene*, Carl Mühlman'ın *Çanakkale Savaşı, Bir Alman Subayının Anıları* adlı eserlerden de yararlanılmıştır.

Hatıralar, herhangi bir belge içermemiş, yalnız yazan kişinin hafızasına bağlı olarak yazılmışsa, kronoloji çalışmasında hata yapma riskini artıracağından, dikkatli bir şekilde gözden geçirilerek çalışmaya dahil edilmiştir.

Çanakkale muharebelerine ait kapsamlı bir kronolojik çalışma bulunmamaktadır. Bu konuda Kemal Arı tarafından hazırlanan *Birinci Dünya Savaşı Kronolojisi* adlı eser bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada, genel olarak I. Dünya Savaşına ait bilgiler yer almakta, cephelere ait olaylar kısıtlı olarak anlatılmaktadır. Dolayısıyla Çanakkale cephesine ait bilgiler de son derece sınırlıdır. Bu nedenle Çanakkale cephesiyle ilgili bu boşluğu doldurmak amacıyla bu eseri hazırladık ve çalışmamızı mümkün mertebe temel kaynaklara dayalı olarak kaleme aldık. Eserin diğer çalışmalara temel olacağı, unutulan veya eksik kalan kısımların zamanla doldurulacağı ümidini taşımaktayız.

Dr. Hülya TOKER
Mustafa TOKER

ÇANAKKALE MUHAREBELERİ KRONOLOJİSİ

KAYNAKÇA

Kitaplar

Aker, Şefik; Çanakkale-Arıburnu Savaşları ve 27. Alay, *Askerî Mecmuanın Tarih Kısmı*, Sayı 40, 9. Yıl, 1 Aralık 1935, Askeri Matbaa, İstanbul.

Arı, Kemal; *Birinci Dünya Savaşı Kronolojisi*, Ankara, Gnkur. Basımevi, 1997.

Armaoğlu, Fahir; *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1914-1980)*, Cilt I, 7. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1991.

Aspinal - Oglander, C. F.; *Büyük Harbin Tarihi Çanakkale Gelibolu Askeri Harekâtı*, Cilt I, (Seferin Başlangıcından 1915 Mayısına Kadar), Yay. Haz. Tahir Tunay, Askeri Matbaa, İstanbul, 1939.

—— *Büyük Harbin Tarihi Çanakkale Gelibolu Askeri Harekâtı*, Cilt II, (1915 Mayısından Tahliyeye Kadar), Yay. Haz. Tahir Tunay, Askeri Matbaa, İstanbul, 1939.

—— *Çanakkale Muharebeleri İngilizlerin Gelibolu Seferinin Resmî Tarihi*, Çev. Muharrem Feyzi, *Akşam Gazetesi Tefrikası*, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul, 1935.

Atatürk'ün Bütün Eserleri, Cilt I (1903-1915), Kaynak Yayınları, İstanbul, 1999.

Bayur, Yusuf Hikmet; *Türk İnkılâbı Tarihi, C. II, Ks. I*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1952.

—— *Türk İnkılâbı Tarihi,* Cilt II, Ks. IV, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1952.

—— *Türk İnkılâbı Tarihi,* Cilt III, Ks. I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1953.

—— *Türk İnkılâbı Tarihi*, Cilt III, Ks. II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1955.

Belen, Fahri; *Çanakkale Savaşı*, Harp Akademisi Matbaası, İstanbul, 1935.

—— *Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi*, Gnkur. ATASE Daire Bşk. lığı Yayınları, Ankara, 1964.

Binbaşı Nazmi Bey (Deniz Mayınları Grup Komutanı); *Çanakkale Deniz Savaşları Günlüğü (1914-1922)*, Çanakkale Deniz Müzesi Komutanlığı, Emre Basımevi, İzmir, 2004.

*Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Deniz Harekâtı VIII. Cilt***,** Saim Besbelli; Gnkur. Harp Tarihi Bşk.lığı Resmi Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1976.

Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Osmanlı İmparatorluğunun Siyasi ve Askeri Hazırlıkları ve Harbe Girişi, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1991.

Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (04 Haziran 1915- 09 Ocak 1915) V. Cilt II. Kitap**,** Gnkur. ATASE Daire Bşk.lığı Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara, 2012.

Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (25 Nisan 1915-04 Haziran 1915) V. Cilt II. Kitap, Gnkur. ATASE Daire Bşk.lığı Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara, 2012.

Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (Haziran 1914-25 Nisan 1915) V. Cilt I. Kitap, Gnkur. ATASE Daire Bşk.lığı Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara, 2012.

Cihan Harbinde Osmanlı Harekât-ı Tarihçesi, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Tarih-i Harp Külliyatı, Muharebat-ı Cedide-i Osma-

niye Dördüncü Takım İkinci Sıra. A, Cüz 1, Dersaadet, Matbaa-i Askeriye, 1338.

Conk, Cemil Paşa; Sanders, Liman von Paşa; Altay, Fahrettin Paşa; *Çanakkale Hatıraları*, 2. Cilt, Yay. Haz. Metin Martı, Arma Yayınları 41, İstanbul, 2002.

Conk, Cemil Paşa; Sanders, Liman von Paşa; Altay, Fahrettin Paşa; *Çanakkale Hatıraları*, 3. Cilt, Yay. Haz. Metin Martı, Arma Yayınları 51, İstanbul, 2003.

Corbett, Julian S.; *Naval Operations, History of the Great War Based on Official Documents,* Volume Two, The Naval & Military Press Ltd. in Association with The Imperial War Museum Deparment of Printed Books, 1938.

—— *Naval Operations, History of the Great War Based on Official Documents,* Volume Three, The Naval & Military Press Ltd. in Association with The Imperial War Museum Deparment of Printed Books, 1938.

Çakmak, Fevzi; *Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi,* Gnkur. Basımevi, Ankara, 2005.

Çanakkale Arıburnu (Şimal Grubu) Muharebatı, Erkan-ı Harbiye Mektebi Külliyatı, Aded 5, İstanbul Erkan-ı Harbiye Mektebi Matbaası, 1336.

Çanakkale Cephesi Anafartalar Grubu Muharebatı, Erkan-ı Harbiye Mektebi Külliyatı, Aded 11, İstanbul Erkan-ı Harbiye Mektebi Matbaası, 1336.

Çulcu, Murat; *İkdâm Gazetesi'nde Çanakkale Cephesi*, Denizler Kitabevi, C. I, İstanbul 2004.

—— *İkdâm Gazetesi'nde Çanakkale Cephesi*, Denizler Kitabevi, C. II, İstanbul, 2004.

Erol, Mine; *Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Amerika'nın Türkiye'ye Karşı Tutumu*, Ankara, 1976.

Esat Paşa'nın Çanakkale Hatıraları, Yay. Haz., İhsan Ilgar, Nurer Uğurlu Örgün Yayınevi, İkinci Baskı, İstanbul, 2004.

Fromkin, David; *Barışa Son Veren Barış*, Sabah Kitapları, Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul, 1994.

General Ian Hamilton (Akdeniz Seferî Kuvvetler Başkomutanı); *Gelibolu Günlüğü*, Çev. Osman Öndeş, Hürriyet Yayınları Yaşantı Dizisi: 2, Garanti Matbaası, İstanbul, 1972.

Halis; Çanakkale Raporu, Eser Matbaası, İstanbul, 1975.

Harb-i Umumide Çanakkale Muharebat-ı Bahriyesi, Erkan-ı Harbiye Mektebi Külliyatı, Aded 3, İstanbul Erkan-ı Harbiye Mektebi Matbaası, 1336.

Karabekir, Kazım;*Cihan Harbine Neden Girdik Nasıl Girdik Nasıl İdare Ettik?, I-II*, Emre Yayınları, İstanbul, 1937.

Kressenstein, Kress von; Türklerle Beraber Süveyş Kanalına, Çev. Mazhar Besim Özalpsan, Askeri Matbaa, İstanbul, 1943.

Mustafa Kemal; *Anafartalar Muharebelerine Ait Tarihçe,* Yay. Haz. Hülya Toker, Sema Demirtaş, Gnkur. ATASE Daire Bşk.lığı Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara, 2011.

—— *Arıburnu Muharebeleri Raporu*, Yay. Haz. Hülya Toker, Sema Demirtaş, Gnkur. ATASE Daire Bşk.lığı Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara, 2011.

Kurat, Akdes Nimet; *Türkiye ve Rusya*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.

Lorey, Hermann; *Türk Sularında Deniz Hareketleri Boğazlar Etrafında Mücadele*, Cilt II, Çev. Tacettin Talayman, Deniz Basımevi, 1946.

Mayes, Des; *Çanakkale Seferi*, Çev. Bahaeddin, Askerî Matbaa, İstanbul, 1930.

Mehmet Emin; *Harbi Umumide Osmanlı Cepheleri Vekayii*, İstanbul, Erkan Harbiye Mektebi, 1338.

Moorehead, Alan; *Çanakkale Geçilmez*, Çev. Günay Salman, Milliyet Yayınları, Tarih Kitapları Dizisi:17, İstanbul, 1972.

Muzaffer; *Birinci Dünya Savaşı'nda Mısır Seferi Çerçevesinde Birinci Kanal Akını*, Yay. Haz. Hülya Toker, Ankara, Gnkur. Basımevi, 2006.

Mühlman, Carl; *Çanakkale Savaşı, Bir Alman Subayının Anıları*, Çev. Sedat Umran, TİMAŞ Yayınları 413, 8. Baskı, İstanbul, 2006,

On Yıllık Savaşın Günlüğü Balkan, Birinci Dünya ve İstiklal Savaşları, Orgeneral İzzettin Çalışlar'ın Günlüğü, Yay. Haz. İsmet Görgülü - İzzeddin Çalışlar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997.

Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri, C. I, Yay. Haz. Muzaffer Albayrak, Mustafa Çakıcı, Recep Uzundağ, Salih Kahriman, Yılmaz Karaca, TC. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu:71, Ankara, 2005.

Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri, C. II, Yay. Haz. Muzaffer Albayrak, Mustafa Çakıcı, Recep Uzundağ, Salih Kahriman, Yılmaz Karaca, TC. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu:71, Ankara, 2005.

Renouvin, Pierre; *1. Dünya Savaşı ve Türkiye 1914-1918*, Çev. Örgen Uğurlu, İstanbul, 2004.

Roux, F. Charles; *Çanakkale Seferi*, Çev. Nihat, Asım. Matbaa-i Askeriye, İstanbul, 1337.

Sanders, Liman von; *Türkiye'de Beş Sene*, Matbaa-i Askeriye, Dersaadet, 1337.

Sayılır, Burhan; *Türk Kurmay Subaylarının Gözüyle Çanakkale Savaşı*, Salyangoz Yayınları:18, İstanbul, 2006.

Sabis, Ali İhsan; *Harp Hatıralarım 2, Birinci Dünya Harbi*, C. II, Nehir Yayınları, İstanbul, 1990.

Sedad; *Boğazlar Meselesi ve Çanakkale Muharebe-i Bahriyesinde Türk Zaferi*, Askeri Matbaa, Erkan-ı Umumiye Talim ve Terbiye Dairesi Neşriyatı, İstanbul 1927.

Selahaddin Adil; *Çanakkale Cephesinden Mektuplar-Hatıralar*, Yeditepe Yayınevi 56, İstanbul, 2007.

Thomazi, A.; *Çanakkale Deniz Savaşı*, Çev. Hüseyin Işık, Gnkur. ATASE Daire Bşk.lığı Yayınları, Ankara, Gnkur. Basımevi, 1997.

Toker, Hülya; *Çanakkale Muharebelerine Katılan Komutanların Biyografileri (Belge ve Fotoğraflarla)*, Gnkur. Basımevi, Ankara, 2014.

Tunçapa, Şakir; *Çanakkale Harbi Hatıralarım*, TC Deniz Basımevi, İstanbul, 1958.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik, C. X, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yayınları, Ankara, 1985.

Williams, Peter; *Çanakkale Savaşı Kanlısırt Muharebesi 25 Nisan 1915*, Çev. Zuhal Bilgin Kitap Yayınevi-192, Tarih ve Coğrafya Dizisi-65, İstanbul, 2009.

Yılmaz, Veli; *1. Dünya Harbi'nde Türk-Alman İttifakı ve Askeri Yardımlar*, İstanbul, 1993.

Makaleler:

Askerî Tarih Belgeleri Dergisi, Sayı 88, Ağustos 1989, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yayınları, Ankara.

Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, ATASE Arşivinden Seçilmiş Deniz Savaşına Ait Belgeler, Ocak 2014, Yıl:63, Sayı:132, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yayınları.

Atabay, Mithat; *"Osmanlı Meclis-i Mebusanında Çanakkale Muharebeleri Konusundaki Görüşmeler" Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ağustos 2010, Sayı 16, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yayınları.

Atabey, Figen Atabey; "İngiliz Belgelerinde Çanakkale Muharebelerinin Deniz Harekâtı", *Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ağustos 2010, Sayı 16, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yayınları,

Toker, Hülya; "Çanakkale Deniz Muharebeleri", *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Sayı 419, Ocak 2014, Ankara.